BERUHÁZÁS ÉS JÖVEDELEMTERMELÉS AZ EZREDFORDULÓ MEZŐGAZDASÁGÁBAN

ALVINCZ JÓZSEF dr. – GUBA MÁRIA dr.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az elmúlt évek hazai agrárgazdasági folyamatai, és ezen belül is elsősorban a 2001. év ellentmondásai között talán a leglényegesebb a mezőgazdaság jövedelemhelyzete és a beruházási kedv egymástól eltérő irányú elmozdulásai voltak. Míg a kimutatott jövedelem – a mezőgazdasági jövedelmek egészét lefedő Mezőgazdasági Számlák Rendszere (MSzR) és az APEH adatbázisban szereplő, elsősorban kettős könyvelést vezető mezőgazdasági besorolású szervezetek tekintetében – egyaránt hullámzó képet mutatott, addig a beruházásokban főleg 2001-ben jelentős élénkülés volt tapasztalható. A jelen írás ezen ellentmondás feltárására vállalkozik, miközben számba veszi a beruházások és a jövedelemhelyzet elmúlt évekbeli főbb jellemzőit is.

1. A BERUHÁZÁSI DÖNTÉSEK MOTIVÁLÓ TÉNYEZŐI ÉS A BERUHÁZÁSOK LEHETSÉGES FORRÁSAI

A beruházási döntések meghozatalának meghatározó tényezője a befektetések megtérülése, a termelői jövedelmek várható növekedése, változása. Az elmúlt másfél évben tapasztalható folyamatok alapján – a teljesség igénye nélkül – felvázoljuk azokat a motiváló tényezőket, amelyek a pillanatnyi gazdasági magatartásokat befolyásolhatják. Ezek a következők:

a/ A beruházások több mint egy évtizedes visszafogása következtében a mezőgazdaságban használt eszközök nem csak erkölcsileg váltak elavulttá, hanem fizikailag is elhasználódtak. A csökkenő technikai feltételek csak romló hatékonyságú termelést tesznek lehetővé. Egyes esetekben felvetik a beruházás és a tevékenység megszüntetése közötti választás kényszerét is.

b/ A mezőgazdasági vállalkozások jelentős részénél motiváló tényező *lehet a* munkahelyek megőrzésének lehetősége is. *Ebben az összefüggésben a következők figyelembe vétele vélelmezhető:*

- A társas vállalkozásoknál és szövetkezeteknél szerepet játszhat a döntéshozó *saját munkahelye fenntartásának* lehetősége, illetve a tulajdon *piaci értékmegőrzésére* való törekvés.

- A mezőgazdaság munkaerőpiaca meglehetősen sajátos, gyakorlatilag egy adott földrajzi környezetre alapozott, amelyben nem csak a munkalehetőségek korlátozottak, de a munkaerő-kínálat is behatárolt. Mindez korlátozza a rugalmas alkalmazkodást, egy gyors, átgondolatlan tevékenység- és ezzel együtt járó munkaerő-leépítés egy későbbi fejlesztést lehetetleníthet el. Ezért *a foglalkoztatott létszám lehetőség szerinti megőrzése erősebb* motiváló tényező lehet, mint egy

városi környezetben működő ipari üzem esetében.

- Erős a munkahelymegőrzés (a tevékenység-folytatás minimális feltételeinek biztosítási) kényszere a mezőgazdaságból élő (esetenként kényszer-) vállalkozóknál és családi gazdaságokban.

c/ A beruházások motiváló tényezőjeként nem csak és nem is elsősorban az adott időszak jövedelemhelyzetét, hanem a következő (a beruházás aktiválását követő) időszak jövedelemviszonyait, pontosabban a majdani jövedelem-elvárásokat veszik figyelembe. *Ebben az összefüggésben az alábbiakat emeljük ki:*

- Az elmúlt évben a termelők *a kiszámíthatóságra utaló jeleket* fedezhettek fel a piacszabályozásban, az intézkedések a korábbi évekhez viszonyítva kevésbé voltak ad hoc jellegűek.

- *Közelebb került az EU csatlakozás időpontja,* amelytől a termelők kiegyensúlyozottabb piacot, általában magasabb termelői árakat, több támogatást és nagyobb jövedelmet várnak. Ez arra ösztönzi a termelőket, hogy a csatlakozás utáni jövedelem érdekében legalább a termelés szinten tartásához szükséges termelőalapokat fenntartsák.

d/ Az EU szabályozás egyre szélesebb körű megismerésével bizonyos piacra jutási követelmények *(élelmiszer-biztonság, állatvédelem, környezetvédelem, stb.)* is előtérbe kerülnek. *Az ezeknek való megfelelés a termékértékesítés feltételévé válhat, sőt egyes esetekben már ma is az, amire a gazdálkodók igyekeznek – a lehetőségeik keretein belül – felkészülni.*

e/ A beruházások alakulásának lényeges tényezője *a felhasználható források megléte.* Ezek közül elméletileg a következők vehetők számításba

az állóeszközök után képzett amortizáció;

az adózott jövedelem;

a beruházásra fordítható, adójogszabályokban rögzített beruházási célú adókedvezmények;

a beruházásokhoz adott állami támogatás;

a pénzintézetek által nyújtott beruházási hitelek;

a tulajdonosok (tagok) által adott kölcsönök;

a jegyzett tőke emelése;

költségként elszámolható beruházások.

2. A MEZŐGAZDASÁGI BERUHÁZÁSOK, ÁLLÓESZKÖZ-FELHALMOZÁS ALAKULÁSA

A KSH Mezőgazdasági statisztikai főosztályának adatai szerint a mezőgazdasági termelők bruttó állóeszköz-felhalmozása az elmúlt években – nominálértékben – folyamatosan, gyorsuló ütemben: az 1998. évi 121 milliárd forintról 2001-re 201 milliárd forintra, azaz mintegy 80 milliárd forinttal, illetve 66 százalékkal nőtt. A változás különösen 2001-ben volt látványos. Stagnáló előző évi nettó vállalkozói jövedelem mellett közel 40 százalékkal, mintegy 56 milliárd forinttal több állóeszköz-felhalmozást valósítottak meg a mezőgazdasági termelésben, mint egy évvel korábban.

A felhalmozás struktúrája is különbözött 2001-ben az előző évekétől.

• *A mezőgazdasági termékek állóeszköz-felhalmozása* ezekben az években arányaiban stagnált, 2001-ben azonban – a növekedés ellenére – veszített súlyából.

- A négy év adatai alapján legnagyobb arányban az ültetvények állóeszköz-felhalmozása változott, mely közel 2,4-szeresére nőtt, noha ezen eszközcsoportban a beruházási kedv a többi terület beruházásának megugrása mellett 2001-ben mérséklődni látszott. Így az ültetvények bruttó állóeszköz-felhalmozáson belüli aránya 1998 és 2001 között 1,6 százalékponttal nőtt.

1. táblázat

Tőkefelhalmozás a mezőgazdasági termelésben

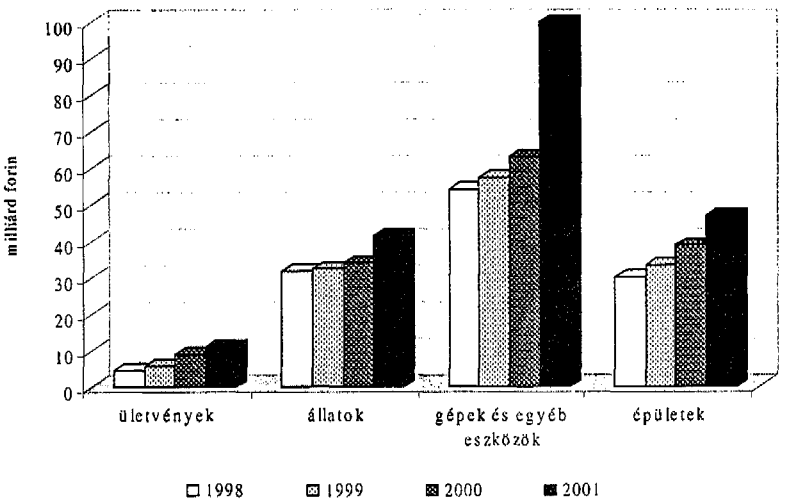
(M.e.: milliárd forint)

Megnevezés	1998	1999	2000	2001
Mezőgazdasági termékek bruttó állóeszköz-felhalmozása	36,3	38,1	43,1	52,3
- ültetvények	4,6	5,7	9,0	10,9
- állatok	31,7	32,4	34,0	41,5
Nem mezőgazdasági termékek bruttó állóeszköz-felhalmozása	84,6	90,8	101,8	148,4
- gépek és egyéb eszközök	54,3	57,4	63,0	101,5
- épületek	30,3	33,4	38,8	46,9
Bruttó állóeszköz-felhalmozás[1] (visszaigényelhető Áfa nélkül)	**121,0**	**128,9**	**144,9**	**200,7**
Nettó állóeszköz-felhalmozás [2]	**25,9**	**24,2**	**26,3**	**77,9**

Forrás: Mezőgazdasági számlarendszer, 2001. KSH, Budapest, 2002.

1. ábra

A mezőgazdaság bruttó állóeszköz-felhalmozása eszközcsoportok szerint

Forrás: Mezőgazdasági számlarendszer, 2001. KSH, Budapest, 2002. – adatai alapján.

[1] A bruttó állóeszköz-felhalmozás a termelők által a naptári évben beszerzett, létesített, előállított állóeszközök értéke és a továbbadott állóeszközök értékének különbsége. Az állóeszközök valamilyen termelési folyamat során kibocsátásként előállított tárgyi eszközök vagy immateriális javak, amelyek ismétlődő vagy állandó jelleggel maguk is felhasználásra kerülnek egy másik, egy évnél hosszabb termelési folyamatban. Az adatok a mezőgazdasági tevékenységet végzők (gazdasági szervezet és egyéni gazdaság) mezőgazdasági célú állóeszköz-felhalmozására vonatkoznak. Az adatok nem egyeznek meg a beruházás-statisztika mezőgazdaságra vonatkozó adataival, mert azok csak a mezőgazdaságba sorolt gazdasági szervezetek körét fedik le.

[2] A nettó állóeszköz-felhalmozás a bruttó állóeszköz-felhalmozás és az értékcsökkenés különbsége. Tartalmazza a (tenyész)állatok bruttó állóeszköz-felhalmozását, azonban értékcsökkenésük nem kerül levonásra. A tenyészállatok nélkül számolt nettó állóeszköz-felhalmozás a vizsgált időszakban negatív volt.

- Legkevésbé – csupán 31 százalékkal – az állatok felhalmozási értéke emelkedett. Az állatok és az ültetvények felhalmozásának változása 1998 és 2000 között gyakorlatilag kiegyenlítette egymást.

• *A nem mezőgazdasági termékek felhalmozásán belül*

- Az előző időszakhoz viszonyítva 2001-ben leginkább a termelés milyenségét közvetlenül befolyásoló, és nagy elmaradásokkal küzdő gépek és egyéb eszközök beszerzése élénkült meg, amikor 2/3-ával többet fordítottak e célra mint az előző évben. Az állóeszköz-felhalmozás minden második forintját ez az állóeszköz-csoport tette ki.

- Tendenciájában – folyóáron számolva – folyamatosan emelkedett az épületek felhalmozása, aránya azonban 2001-ben valamelyest mérséklődött.

A bruttó állóeszköz-felhalmozás és az értékcsökkenés különbözeteként adódó *nettó felhalmozást tekintve még határozottabban érzékelhető a beruházási kedv élénkülése.* Ennek összege 1998 és 2000 között nominálértékben is – 24-26 milliárd forint körül – stagnált, ugyanakkor 2001-ben egy év alatt akkora összeget – sőt valamelyest még többet is, 78 milliárd forintot – tett ki, mint a megelőző három évben együtt. Annak ellenére alakult ez ily módon, hogy az elszámolt értékcsökkenési leírás az 1998. évi 95 milliárd forintról 2001-re 123 milliárd forintra emelkedett, *minden ötforintnyi felhalmozásból csupán három forintot finanszírozott az értékcsökkenési leírás.*

Tenyészállatok nélkül a bruttó felhalmozás 1998 és 2000 között kevesebb volt, mint az elszámolt értékcsökkenés, ugyanakkor – nominál értékben – 2001-ben egy év alatt akkora összeget – sőt valamelyest még többet is – tett ki, mint a megelőző három évben együtt. Az előző három év 22 milliárd forintos „hiányával" szemben 2001-ben közel 37 milliárd forintos többletfelhalmozásra került sor.

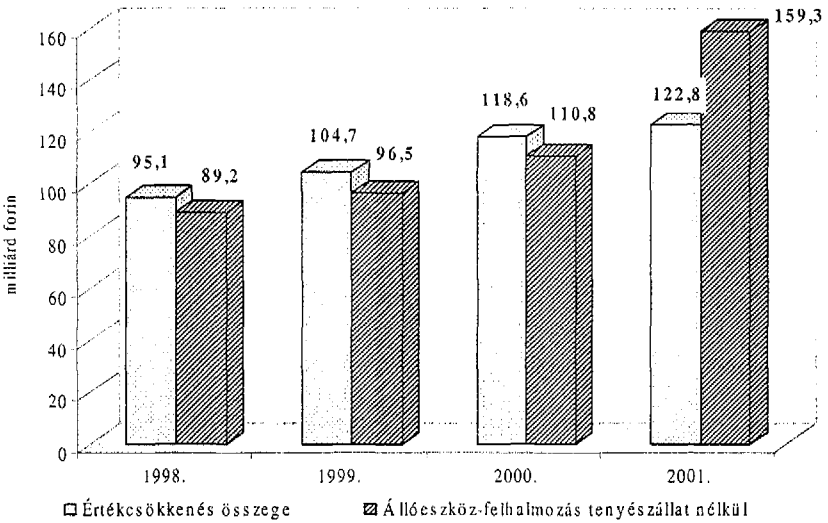
A mezőgazdaság, vadgazdálkodás és erdőgazdálkodás gazdasági szervezeteinek a beruházása – is – folyóáron számolva 1998 és 2000 között inkább stagnált, mint nőtt, volumene pedig csökkent. *2001-ben a beruházási kedv megugrott,* folyóáron számolva 89,5 milliárd forintot fordítottak beruházásokra, 17 százalékkal többet, mint az előző évben. (A KSH adatok alapján 2002-ben tovább folytatódott a beruházások növekedése. Az év első felében az előző év azonos időszakához viszonyítva volumenében további 10,4 százalékkal többet – 39,6 milliárd forintot fordítottak beruházásra.)

Az állóeszköz-beruházása és a mezőgazdasági számlák állóeszköz-felhalmozási adatai között számottevő a különbség. A mezőgazdasági szféra beruházási összege 1998-ban 50 százaléka, 1999-ben 47 százaléka, 2000-ben csupán 40 százaléka, 2001-ben pedig – az előző évihez viszonyított 20 milliárd forintos, 34 százalékos növekedés ellenére – 39 százaléka volt a mezőgazdasági számlák tőkefelhalmozási összegeinek. Ennek magyarázata lehet, hogy a beruházás statisztika mezőgazdaságra vonatkozó adatai csak a mezőgazdaságba sorolt gazdasági szervezetek körét fedik le, míg a mezőgazdasági számlák adatai a mezőgazdasági tevékenységet végző összes szervezet (gazdasági szervezet és egyéni gazdaság) mezőgazdasági célú állóeszköz-felhalmozására vonatkozik. Azaz az adatok szerint ez azt jelentené, hogy míg 1998-ban az épület-beruházások 76 százalékát a mezőgazdaság gazdasági szervezetei valósították meg, addig 2000-re ez arány 38 százalékra, majd 2001-ben 34 százalékra mérséklődött. Hasonló mértékű előretörést jeleznek az adatok a gépberuházások terén is. Míg a mezőgazdaságba sorolt gazdasági szervezetek gépberuházásai a mezőgazdasági termelés gép és egyéb eszközei bruttó felhalmozásának 1998-ban még 63 százalékát tette ki, ez az arány 2001-ben már alig 33 százalék volt. *Vagyis*

számottevő élénkülés elsősorban az egyéni gazdaságokban – és a mezőgazdaságon kívüli besorolású szervezetekben – következett be!

2. ábra

A mezőgazdaság értékcsökkenési leírása és állóeszköz-felhalmozása tenyészállatok nélkül

Forrás: Mezőgazdasági számlarendszer, 2001. KSH, Budapest, 2002.

3. A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉSBŐL SZÁRMAZÓ JÖVEDELEM

A termelőalapok megújítását, a fejlesztéseket az állóeszközök pótlását szolgáló értékcsökkenésnek, valamint a nettó vállalkozói jövedelemnek kell finanszíroznia. A KSH mezőgazdasági számlák rendszerében alkalmazott metodikája szerint az értékcsökkenés összege jelentősen magasabb, mint a termelők számviteli nyilvántartásaiban szereplő értékek. Ami azt jelenti, hogy az állóeszköz-felhalmozásnak a fent kimutatottnál nagyobb mértékben kell, hogy forrása legyen a termelt jövedelem.

A KSH adatok alapján a mezőgazdasági számlák rendszere alapján azonban *a mezőgazdasági tevékenységből származó nettó vállalkozói jövedelem* nominálértéken is az 1999. évi 22,7 százalékos csökkenés után 2000-ben további 1,5 százalékkal zsugorodott, majd *2001-ben 28,2 százalékkal nőtt.* Következményeként összege névértéken számolva 2001-ben közel 2,5 százalékkal volt kevesebb, mint 1998-ban. A mezőgazdasági tevékenységből származó folyó áron számított nettó vállalkozói jövedelem 1998-ban még 299 milliárd forint volt, 1999-ben csupán 231 milliárd forintot, 2001-ben pedig 291 milliárd forintot tett ki. Ez az érték tartalmazza a saját gazdaságban végzett munka el nem számolt „bérét", az egységhez tartozó földből nyert jövedelmet és a hozadékát.

2. táblázat

Beruházások alakulása

Év	A beruházások			építési beruházás	gépberuházás
	értéke folyó áron, milliárd forint	volumenindexe előző év = 100,0	árindexe	értéke folyó áron, milliárd forint	
Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás					
1996	46,1	127,4	121,5	15,7	26,3
1997	61,5	114,1	116,8	22,6	34,2
1998	76,7	111,6	110,9	29,0	42,3
1999	79,4	97,8	107,3	26,9	38,1
2000	76,8	89,3	108,3	26,8	34,5
2001	89,5	109,5	106,5	19,8	38,1
Ebből: mezőgazdaság					
1996	27,4	..	..	8,4	17,4
1997	**40,1**	..	..	**13,4**	**24,1**
1998	**60,7**	..	..	**23,1**	**34,3**
1999	**60,5**	..	..	**19,6**	**27,5**
2000	**58,6**	..	..	**14,9**	**31,5**
2001	**78,5**	..	..	**16,0**	**33,4**
Halászat					
1996	0,1	18,9	121,5	0,0	0,0
1997	0,4	480,9	116,9	0,1	0,2
1998	0,8	205,2	110,5	0,6	0,2
1999	0,7	77,7	109,1	0,4	0,4
2000	1,0	123,1	108,4	0,6	0,3
2001	0,8	77,0	107,9	0,5	0,3

Forrás: Mezőgazdasági statisztikai évkönyv, 2000. KSH, Budapest, 2001. 18-19. p. Beruházások alakulása a mezőgazdaság gazdasági szervezeteiben
Agrárgazdasági statisztikai zsebkönyv, 2001. KSH, Budapest, 2002. 11.p.

A nominálértékben növekvő bruttó állóeszköz-felhalmozás mellett *a készletek számottevően* – az előző növekedését lényegesen meghaladó összegben – *csökkentek.* Továbbá az 1999. évi csökkenés után 2000-ben, s főként *2001-ben újra nőtt a tőkefelhalmozási célra juttatott támogatások összege, szerepe.* Míg 1998-ban a nettó állóeszköz-felhalmozást csaknem teljes egészében a tőkefelhalmozási célra juttatott átutalások finanszírozták, sőt 2000-ben a mintegy 26 milliárd forintos készletcsökkenés mellett a nettó állóeszköz-felhalmozás több mint 6 százalékkal maradt el a tőketranszferek összegétől, 2001-ben az 58 milliárd forintos készletnövekedéssel egyidejűleg a nettó állóeszköz-felhalmozás 43 százalékkal haladta meg a tőkejuttatás összegét.

Míg ágazati szinten 2000-ben összességében a nettó állóeszköz-felhalmozás és a készletváltozás gyakorlatilag nullázta egymást, a nettó vállalkozói jövedelem 3,5 milliárd forinttal lett kevesebb, mint az előző évi volt, addig *2001-ben a nettó vállalkozói jövedelem 64 milliárdos növekedése mellett 58 milliárd forintos készletnövekedéssel egyidejűleg 78 milliárd forintnyi nettó állóeszköz-felhalmozás valósult meg* (3. ábra, 4. táblázat).

3. táblázat

A mezőgazdasági termelésből származó jövedelem
(folyó alapáron[3])

(M.e.: milliárd forint)

Megnevezés	1998	1999	2000	2001 +
Mezőgazdasági kibocsátás	1131,3	1132,5	1250,2	1452,3
Ebből: mezőgazdasági termékek összesen	1052,9	1050,8	1165,6	1352,8
- növénytermesztési és kertészeti termékek	554,2	589,2	620,9	691,4
- élő állatok és állati termékek	498,7	461,6	544,7	661,4
Folyó termelő-felhasználás	599,1	639,8	739,1	888,3
Bruttó hozzáadott érték alapáron	532,2	492,7	511,1	564,1
Értékcsökkenés[4]	**95,1**	**104,7**	**118,6**	**122,8**
Nettó hozzáadott érték alapáron	437,1	388,0	392,5	441,2
Nettó vállalkozói jövedelem[5]	**298,9**	**230,9**	**227,4**	**291,5**

Forrás: Mezőgazdasági számlarendszer, 2001. KSH, Budapest, 2002.

A mezőgazdaság általánosan alacsony jövedelemtermelése, a finanszírozási forrás általános szűkössége tehát nem egyértelműen mond ellent a viszonylag élénk beruházási érdeklődésnek. Annál is inkább nem, mivel *a termelők jövedelempozícióját az elmúlt években is nagy szélsőségek jellemezték,* és a nyereséges gazdálkodást folytatóknál képződött forrás megteremtette a szükséges saját erőt a beruházásokhoz. A mezőgazdaság, vadgazdálkodás és halászat kettős könyvelést vezető gazdálkodó szervezeteinek adózás utáni eredménye 1997-ben 17,9 milliárd forintot tett ki, miközben a nyereséges gazdálkodók adózás utáni nyeresége 36,7 milliárd forint volt, a veszteségeseknél pedig 18,8 milliárd forint veszteség képződött. 1998-ban a hasonló nagyságú gazdálkodási eredmény még nagyobb szélsőségek mellett alakult ki: A pozitív gazdálkodási eredményűek nyeresége 42,1 milliárd forint volt, míg a negatív eredményűek vesztesége elérte a 24,6 milliárd forintot. A romló gazdálkodási feltételek mellett a fenti gazdálkodó szerveteknél országosan 11,6 milliárd forinttal haladta meg a ráfordítások és költségek összege a bevételekét, csökkent a nyereségesen gazdálkodók eredménye és nőtt a veszteségesek mérleghiánya. De még ekkor is 26,5 milliárd forint adózás utáni nyereség állt az eredményesen gazdálkodók rendelkezésére. A vizsgált gazdaságok az előző évinél kedvezőbb, összességében pozitív eredménnyel zárták a 2000. évet, és a nyereségesen gazdálkodóknál az adózás

[3] Az alapár a termelő által a termékért a vásárlótól kapott ár, hozzáadva a terméktámogatásokat és levonva a termékadókat. (A KSH által hagyományosan számított kibocsátási adatok termelői áron (a terméktámogatások hozzáadása és a termékadók levonása nélkül) értékeltek.)

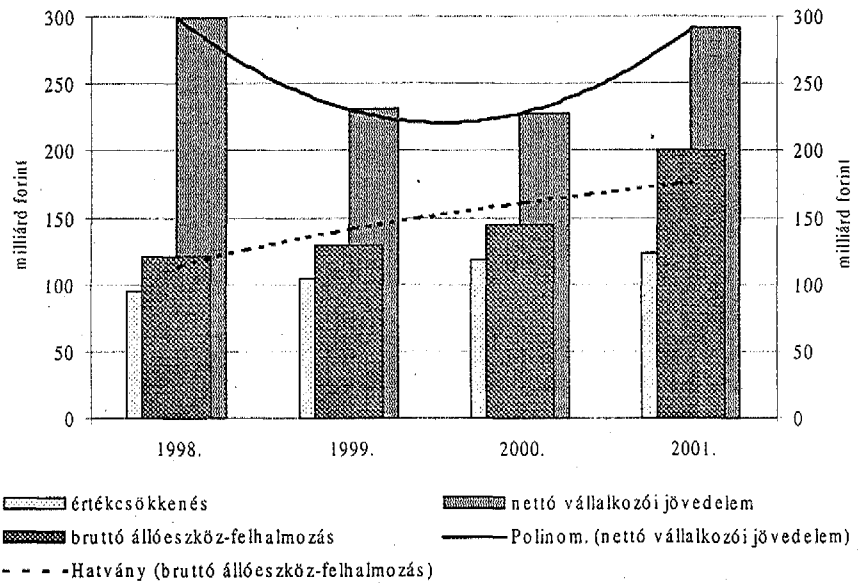
[4] Az értékcsökkenés az állóeszközöknek az elszámolási időszak folyamán előre láthatóan bekövetkező kopása és avulása. Az állóeszközök valódi piaci értéke és tényleges várható élettartama alapján került kiszámításra, s ezáltal a termelők számviteli nyilvántartásaiban szereplő összeget jelentősen meghaladja.

[5] A nettó vállalkozói jövedelem – az egyéb termelési adókkal és támogatásokkal, valamint munkavállalói jövedelemmel nettó hozzáadott értékhez hozzáadva a mezőgazdasági egységek által kapott kamat, majd levonva belőle a fizetett bérleti díjat és kamatot – a nem fizetett munkaerő jövedelmét, az egységekhez tartozó földből nyert jövedelmet és a tőke hozadékát mutatja.

utáni nyereség összege 32,4 milliárd forint volt (5. táblázat). (Megjegyezzük a mezőgazdasági tevékenység fejlesztési lehetőségeit jól példázza a fenti kör, hiszen a kettős könyvelést vezető gazdálkodó szervezetek termelt nyeresége és összes adózás utáni eredménye alig kevesebb, mint az egyszeres könyvelést vezető közel 50 százalékkal több gazdálkodó szervezeté.)

3. ábra

A bruttó állóeszköz-felhalmozás, az értékcsökkenés és a nettó vállalkozói jövedelem összefüggése a mezőgazdasági számlák adatai alapján

Forrás: Mezőgazdasági számlarendszer, 2001. KSH, Budapest, 2002. adatai alapján.

4. táblázat

Tőkefelhalmozás a mezőgazdasági termelésben

Megnevezés	1998	1999	2000	2001
Bruttó állóeszköz-felhalmozás (visszaigényelhető Áfa nélkül)	121,0	128,9	144,9	200,7
Nettó állóeszköz-felhalmozás	**25,9**	**24,2**	**26,3**	**77,9**
Készletváltozás[6]	..	**24,0**	**- 25,6**	**58,0**
Tőketranszferek[7]	**25,7**	**18,3**	**28,1**	**54,4**

Forrás: Mezőgazdasági számlarendszer, 2001. KSH, Budapest, 2002.

[6] Nem tartalmazza a termelők által folyó termelő-felhasználás céljára vásárolt áruk készletváltozását.

[7] Tőketranszferek azok a viszonzatlan átutalások, amelyeket a termelők kifejezetten tőkefelhalmozási célra kapnak. (Ilyen például a mezőgazdasági gépvásárláshoz nyújtott támogatás.) Az adatok csak a mezőgazdasági termelőknek adott tőketranszfereket tartalmazzák.

5. táblázat

A mezőgazdaság, vadgazdálkodás és halászat gazdálkodó szervezeteinek eredménye

(M.e.: milliárd forint)

	1997	1998	1998	1999	2000	2001
Kettős könyvelést vezető						
Szervezetek száma	5 546	5 822	5 927	6 371	6 543	7 124
Adózás utáni nyereség	**36,7**	**41,8**	**42,1**	**26,5**	**32,4**	**53,1**
veszteség	18,8	24,3	24,6	38,1	29,8	22,1
eredmény	**17,9**	**17,5**	**17,5**	**- 11,6**	**2,6**	**31,0**
Értékcsökkenési leírás	25,2	31,4	31,7	36,7	39,4	53,6
Kettős és egyszeres könyvelést vezető						
Szervezetek száma			8 857	9 547	9 749	10 067
Adózás utáni nyereség			**43,0**	**27,9**	**34,2**	**55,6**
veszteség			25,6	39,4	31,1	23,4
eredmény			**17,4**	**-11,5**	**3,1**	**32,2**

Forrás: Varga Jánosné: Az élelmiszertermelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete 1999. 2-5. melléklet, Agrárgazdasági Információk, AKII, Budapest 2000. 2. szám.
Varga Jánosné: Az élelmiszertermelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete 2000. 2-5. melléklet, Agrárgazdasági Információk, AKII, Budapest 2001. 3. szám.

Az elmúlt években – részben a kettős könyvelést vezetők körének bővülésével, másrészt a megújuló, drágább állóeszközállománynak köszönhetően – a kettős könyvelést vezető gazdálkodó szervezetek körében az értékcsökkenési leírás 1997. évi 25,2 milliárd forintos összege 2000-re 39,4 milliárd forintra emelkedett. Úgy is fogalmazhatunk, hogy *e körben az értékcsökkenés növekedése pótolta (vagy akár okozta) az eredménycsökkenésből eredő forráshiányt.* 2001-ben e körben az elszámolt értékcsökkenés összege számottevően – 53,6 milliárd forintra – ugrott. (A vizsgált körben egy gazdaságra vetítve átlagosan mintegy 25 százalékos növekedés következett be.)

Az adózás utáni nyereség és az értékcsökkenési leírás összege 2000-ben a mezőgazdaság, vadgazdálkodás és halászat 6543 kettős könyvelést vezető gazdálkodó szervezeténél mintegy 72 milliárd forint beruházási forrást jelentett. Ez a forrás az e körbe tartozó gazdálkodó szervezetek számának mintegy 9 százalékos bővülése mellett 1,5-szeresére bővült 2001-ben.

A fentieken túl nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy *az idegen forrás aránya is számottevően megnőtt* (6. táblázat). A kettős könyvelést vezetőknél 1997-ben a kötelezettségek az eszközérték 40,6 százalékát finanszírozták, míg 2000-ben arányuk meghaladta a 48 százalékot, összege elérte a 452 milliárd forintot. A kötelezettségek 2001. évi további növekedése ellenére a finanszírozásban betöltött szerepe 1,1 százalékponttal csökkent.

4. ELTÉRÉSEK A KETTŐS KÖNYVELÉST VEZETŐ GAZDASÁGI SZERVEZETEK JÖVEDELEMTERMELÉSE ÉS A MEZŐGAZDASÁGI SZÁMLÁK ADATAI KÖZÖTT

Az egyes ráfordításelemek összehasonlítása a rendelkezésre álló adatok alapján nehézkes az eltérő metodika és tartalom miatt. Ezzel együtt – bizonyos kompromisszumok mellett – megkíséreltük hasonló tartalomra korrigálva bemutatni a két struktúrát (4. ábra).[8]

Első közelítésre úgy tűnik, hogy a mezőgazdasági számlák nettó vállalkozói jövedelmi adataihoz, illetve a beruházásra felhasználható forrásokhoz viszonyítva a kettős könyvelést vezető gazdaságokban jelentős összegű jövedelmet „titkolnak el". Ez azonban nagyrészt a két rendszer eltérő metodikájából fakad.

- A mezőgazdasági számlák termelőfelhasználásához viszonyítva a kettős könyvelést vezető gazdálkodó szervezetek felhasználása lényegesen magasabb. Míg a mezőgazdasági számlák szerint 100 forint végső kibocsátásra – folyamatos növekedés ellenére is – 2000-ben 64 forint összegű folyó termelő-felhasználás jutott, addig a gazdálkodó szervezeteknél 76 forintot tett ki. Az eltérésben közrejátszhat, hogy a bizonyos ráfordítások (beruházások, felújítások, karbantartások) elszámolása esetleg a két rendszerben nem teljesen azonos módon történik. A beruházás-jellegű ráfordítások nem beruházásként a tárgyi eszközök értéknöveléseként jelennek meg, hanem folyó ráfordításként szerepelnek.
- A számviteli törvény lehetőséget ad a kis értékű szellemi termékek, vagyoni értékű jogok, tárgyi eszközök bekerülési értékének a vállalkozó döntésétől függően a használatbavételkor értékcsökkenési leírásként egyösszegbeni elszámolásra. Ezzel együtt a vizsgált gazdálkodó szervezetek által elszámolt értékcsökkenési leírás 1998-2000. években csupán harmada volt a mezőgazdasági számlák adatának, majd 2001-ben ez az arány mintegy tíz százalékponttal, közel 44 százalékra nőtt.
- A mérlegbeszámoló adatai alapján a kettős könyvelést vezető gazdálkodó szervezetek több mint kétszeres adótömeget fizettek be, mint ami hasonló címen a mezőgazdasági számlák számításában szerepel.
- A kettős könyvelést vezető gazdálkodó szervezetek bérköltsége és társadalombiztosítási járuléka meghaladta vagy közelítette a mezőgazdasági számlák munkavállalói jövedelmét. Ebből azonban – mivel a két kör nem teljesen azonos – nem vonható le az a következtetés, hogy adott szervezetek túlfizetik dolgozóikat. Inkább azt feltételezhetjük, hogy a mezőgazdasági számlák munkajövedelmének közelítésekor a mezőgazdaság többi fázisánál nem számoltak foglalkoztatottal.
- A vizsgált gazdálkodó szervezetek mérlegbeszámolói alapján e szektor összegében növekvő, de arányában csökkenő földbérleti díjat fizetett az elmúlt években.
- A fizetett kamatok, kamatbevételek, de a kettőnek az egyenlege is a gazdálkodó szervezeteknél összességében magasabb volt, mint a mezőgazdasági számlák e címen kimutatott ráfordítása (7. táblázat).

[8] Az összehasonlíthatóság érdekében a kettős könyvelést vezető gazdálkodóknál a bevételek és ráfordítások oldalát is csökkentettük az ELÁBÉ és alvállalkozói teljesítmények összegével, valamint a rendkívüli ráfordításokkal és bevételekkel. A számviteli törvény 2001. január elsejétől bekövetkezett változása hatásának kiszűrése végett az ábrában az összehasonlítható vállalkozások adataival számoltunk.

6. táblázat

A mezőgazdaság, vadgazdálkodás és halászat gazdálkodó szervezetek eszközállományának forrásai

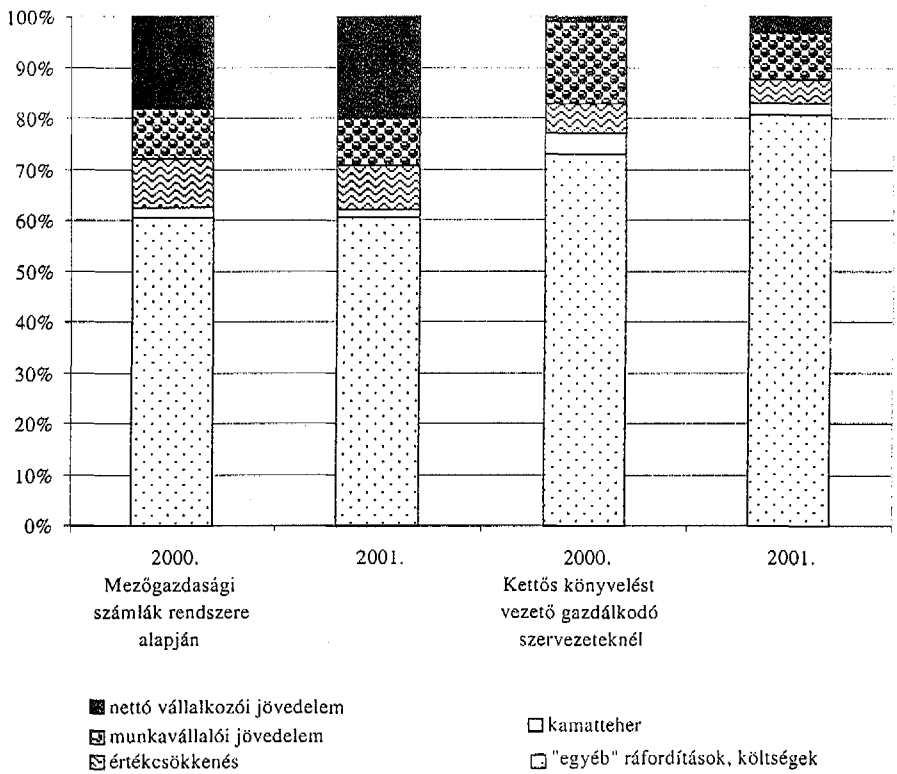
(M.e.: milliárd forint)

	1997	1998	1998	1999	2000	2001
Kettős könyvelést vezető						
Szervezetek száma	5 546	5 822	5 927	6 371	6 543	7 124
Összes eszköz	713,2	827,4	835,4	888,5	940,0	1 001,7
Saját tőke	409,9	444,6	448,3	456,5	462,3	506,6
Rövid lejáratú kötelezettség	203,8	244,8	247,0	283,3	316,5	336,1
Hosszú lejáratú kötelezettség	86,0	119,3	121,2	125,6	135,5	124,9
Összes kötelezettség	289,8	364,1	368,2	408,9	452,0	470,3
Kötelezettségek az eszközök %-ában	40,6	44,0	44,1	46,0	48,1	47,0

Forrás: Varga Jánosné: Az élelmiszertermelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete 1999. 2-3. melléklet, Agrárgazdasági Információk, AKII, Budapest 2000. 2. szám.
Varga Jánosné: Az élelmiszertermelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete 2000. 2-3. melléklet, Agrárgazdasági Információk, AKII, Budapest 2001. 3. szám.

4. ábra

A ráfordítások szerkezete és jövedelemtermelés a kettős könyvelést vezető gazdálkodó szervezetekben és a mezőgazdasági számlák alapján

7. táblázat

A mezőgazdasági számlák szerinti munkavállalói jövedelem és a kettős könyvelést vezető gazdasági szervezetek munkajövedelmének, továbbá a földbérleti díjak és az elszámolt kamatterhek összevetése

(M.e.: milliárd forint)

Megnevezés	1998	1999	2000	2001
Munkavállalói jövedelmek				
Munkavállalói jövedelem* a mezőgazdasági számlák alapján, országosan	109,7	114,7	121,3	133,4
Kettős könyvelést vezető gazdálkodó szervezetek elszámolt bérköltsége és TB járuléka	111,9	111,3	112,7	139,9
Aránya a mezőgazdasági számlák adatához, százalék	102,0	97,0	92,9	104,9
Földbérleti díjak				
A mezőgazdasági számlák alapján, országosan	22,3	27,8	37,6	33,2
Kettős könyvelést vezető gazdálkodó szervezeteknél	12,9	13,5	15,1	..
Aránya a mezőgazdasági számlák adatához, százalék	57,8	48,6	40,2	..
Kamatterhek (fizetett és kapott kamatok egyenlege)				
A mezőgazdasági számlák alapján, országosan	32,0	30,8	26,2	25,8
Kettős könyvelést vezető gazdálkodó szervezeteknél	29,1	30,4	26,8	25,2
Aránya a mezőgazdasági számlák adatához, százalék	90,9	98,7	102,3	97,7

*/ A munkáltató által adott összes pénzbeni és természetbeni javadalmazás, amelyet a munkaadó a végzett munka ellenértékeként fizet a munkavállalónak. Két fő alkotórésze: a bérek és keresetek, illetve a munkáltató által fizetett társadalombiztosítási járulék.

Forrás: Mezőgazdasági számlarendszer, 2001. KSH, Budapest, 2002.

Varga Jánosné: Az élelmiszertermelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete 2000. 2-5. melléklet, Agrárgazdasági Információk, AKII, Budapest 2001. 3. szám. – adatai alapján.

INVESTMENT AND INCOME OUTPUT IN HUNGARIAN AGRICULTURE AT THE TURN OF THE MILLENNIUM

By:
ALVINCZ, JÓZSEF – GUBA, MÁRIA

Among agricultural processes having taken place in Hungary in recent years, and especially among contradictions observed in 2001, movements in the opposite direction in the fields of income situation and the willingness to invest were perhaps most essential. On the one hand, income documented (by the Agricultural Account System covering all agricultural income, and by the Inland Revenue Office, the database of which covers firstly agricultural organisations with double entry bookkeeping) puts a very fluctuating face on the matter. On the other hand, however, investments exhibited a significant intensification, especially in 2001. The authors have tried to detect the causes of this contradiction, describing at the same time also the main characteristics of investment and income situation in recent years.